

Leili Tammel: ma olen õudne õnneseen!

Kohtumine Leili Tammeliga Kadi raadio "Kohvilaua" saates sai teoks tükk aega enne tema päris sünnipäeva ja lilledki said üle antud mitte soovist külalist vanemaks teha, vaid ikka siirast lugupidamisest ja parimate soovidega. Meenutasin ka üht meie varasemat aastatetagust kohtumist vihmasel pühapäeval tema maakodus, mille kohta aga Leili teatas: "Vaata niisugused igapäevased asjad, mis ei ole väga tähtsad, kipuvad mul meelest ära minema! Mina fikseerin ainult seda, mis mulle tõesti tähtis on." Võib-olla nii ongi hea, kole ju, kui kõik asjad meeles seisaksid.

► Üks imekena koht on see Käesla küla toonases Kärla vallas, see teie lapsepõlvkodu.

Jah. See on väga imeilus, aga kui te teaksite, kui ilus oli see veel minu lapsepõlve aegu! Meil oli maja taga selline ilus liivamägi, mändidega. See oli meie kelgumägi ning sinna alla ehtasid minu vanemad vennad ja õed ja teised noored suure üle võlli käiva kiige, seal peeti jaanipidusid, tehti lõkkeit... Nõukogude ajal avastati sealt aga kruusa. Ja mis nüüd on? Kui ennem oli muhk, siis nüüd on lohk! Mägi võeti maha ja nad oleksid peaaegu meie maja kah sinna kruusaauku lasknud. Mõni meeter jäi puudu. Mul on nii ilus mälestus sellest, kui ta oli veel ilus, tõesti ilus. Nüüd on ta, noh... Aga ta on kodu.

► Ühes 1993. aastal tehtud telesaates ütlesite, et lapsepõlves tahtsite sealt ära, et see ei olnud päriselt teie koht.

See oli noore inimese püüd midagi teha. Ega kõikidel noortel ei ole mingisugust kindlat plaani, mida nad teha tahavad, aga mina teadsin, et kui ma sinna jään, siis ma olen kolhoosnik.

► Ja praegu poleks te sedagi, sest kolhoosid said ammuilma otsa.

Just. Noor inimene pürgib alati kuhugi tundmatusse, mina tahtsin ka tundmatusse ja potsatasin Tallinna. Mu vanem õde kirjutas mulle, et ainuke kool, kus veel avaldusi vastu võetakse, on – nagu teda tol ajal nimetati – eelkoolikasvatuse pedagoogiline kool, pisipeda.

saartehaal.posti...

Estonia teater
Teater

Ma läksin sinna, mind võeti vastu ning ma hakkasin seal klaverit mängima, mul oli väga palju muusikatunde, väga palju oli laulmist. Meil olid koor, ansambel, solistina esinesin, see oli nii põnev, vajalik minu tuleviku jaoks. Meil kodus ju mingit pilli polnud. Mu vanemale vennale kingiti aga mandoliin.

Ta oli ise siis vist sõjaväes, mandoliin vedeles nurgas ja mina hakkasin seda mängima. Mul on muusika vastu alati mingi kirg olnud. Algul ei tulnud viis kuidagi välja, ärritusin, tahtsin puruks peksta selle mandoliini, aga ära õppisin! Mul vennad õppisid ära akordionimängu ka niimoodi, olid iseõppijad!

► On see muusikakirg teil vanematelt päritud?

Meil oli terve pere kõik väga musikaalne, vennad, ema. Isa kohta ma ei tea, sest tema viidi Venemaale vangi, kui ma olin kolmeaastane. Stalini surma järel sai ta küll amnestia, aga kuna ta oli poliitvang, siis ei lubatud tal Saaremaale tagasi tulla. Ta jäi Raplasse pidama, vanemas eas müüs oma Rapla maja maha ja kolis Kuressaarde.

► Isa minevik teie elus ei ole mingiks takistuseks olnud?

Mina olen vist õnnesärgis sündinud. Kui ma juba teatris töötasin, oli selline lugu, et enne, kui sa pole käinud mõnel sotsmaal (sotsialistlikus riigis – toim), sa kapmaale (kapitalistlikku riiki – toim) minna ei tohi. Minu esimene maa oli Soome, teine maa oli Saksamaa, mitte Saksa demokraatlik, vaid kapitalistlik Saksamaa.

Minul juhtus niimoodi, et sain esimesena just nendesse maadesse, kuhu oli keelatud minna. Ainult ükskord olen ma käinud sotsmaal, see oli Ungari. Ja seal mul oli ka Moskvast nuhk järele pandud!

► Te talle ikka midagi korraldasite ka, et tal igav ei hakkaks?

Jah, pean tunnistama küll. Artist ju algusest peale! Tolles telesaates meenutas ema, et Leili ikka laulis, tuli lammastega üle sellesama mäe ja laulu olnud kuulda veel enne, kui laps ja lambad nähtavale ilmusid.

Ja siis kõik narrisid, et kuule, mul läks meelest ära, kuidas see viis oli... muidugi nad teadsid, aga nad tahtsid kuulata, kuidas

ma laulan. Loomulikult pidin selle laulu ette laulma.

► **Ei olnudki seda varianti, et hakate õpetajaks või müüjaks?**

Mulle tegelikult väga meeldis lasteaiakasvataja töö. Aga kuna peale kooli lõpetamist olid need kohustuslikud kaks aastat – et kui sa oled juba riigilt stipendiumi saanud ja stipendiumist ma ju elasin. Emal raha polnud. Saia ja kalakonservide peal elasin, aitas küll.

See kool pani kõigele aluse, ma sain seal väga palju laulda. Oli üks vabariiklik ülevaatus, kus ma sain teise koha, esimese koha sai Leelo Karp (Leelo Karp-Lumi, 1941–2000, eesti estraadilaulja ja lauluõpetaja, T.K.).

Kuna meil oli tüdrukute kool, siis me otsisime TPI-st ühe kursuse, kellega me siis aeg-ajalt koos käisime, siukseid, nagu siis nimetati, labrakaid pidamas. Ma olin olnud terve öö ühel sellisel labrakal, tantsinud ja karjunud... Joomist meil toona ei olnud. Järgmine päev oli mul konkurss, mina ei tea, kuidas ma laulsin, midagi ma seal leelotasin ja kui siis selle teise koha sain mõtlesin: no minge metsa! Kas sellise laulmise eest saab teise koha?! Aga nüüd ma olen õppinud ühte asja – et inimene ei kujuta ette, kuidas oma kõrvad petavad. Kes on oma häält lindistanud ja seda esimest korda kuuleb, küsib, kas see olen mina? Kui inimene hakkab laulmist õppima oma sisekõrva järgi, et ma teen nüüd ilusat tooni, siis on ta mudas!

► **Te olete enda kohta öelnud: “Ma olen õudne õnneseen!”.**

Jah, nii võib tõesti öelda. Kõik asjad on klappinud.

► **Kasvõi see Leningradi minek 1973. aastal?**

Minu karjääri päästis ära erapedagoog Vladimir Neroda, 80-aastane mees. Tema oli esimene, kes mulle õpetas, mida peab üldse tegema, kui mul olid pärast seitset aastat laulmist täiesti n-ö jalad alt ära. Ma ei saanud enam mitte mingi asjaga hakkama. Häbi rääkida, aga see on tõsi. Minu kontsertmeister ütles, et kuule, Leili, midagi peab tegema, sa laulsid sisse astudes paremini kui praegu. Ma olin neljandal kursusel! Ja siis ta jätkas, et kuule, on üks mees, ma ei tea, kas ta enam elab või kus ta on, aga me katsume ta üles leida. Ja leidsime üles, ta oli ukrainlane,

pärit Tšernigovist. Tegelikult oli ta õppinud raudteeinseneriks, laulmist õppis lihtsalt kirest ja tal olid väga head õpetajad.

Maanus Masing / Saarte Hääl

► **Te olete ise õpetanud noori, kui palju olete sellelt härrasmehelt üle võtnud?**

Ma olen aastakümneid otsinud seda süsteemi, mis töötaks. Laulja keha tuleb ehitada instrumendiks, sest kõikidel muusikutel on instrumendid – viiul, tšello, klaver, flööt, kõigil on instrument, sa pead ainult tehnikat õppima. Aga meie peame oma keha ehitama instrumendiks, mis laulab.

► **Meenutame siinkohal teie Carmenit (1982). Ja kui tähtis on rolli loomisel ka selle füüsiline pool.**

Tohutult tähtis! Ja noh, selle rolli puhul veel eriti. Ma ju tahtsin seal tantsida, kastanjetidega mängida, tahtmine oli nii suur ise teha, ise teha, ikka ise teha.

Ma olin nagu majavaim Estonias, mul oli tööd, tõesti oli väga palju tööd. Aga ma tegelesin ka väga palju otsimistega, et paremaks saada. Meie tuntud saarlane Hendrik Krumm käis ju samuti kaks aastat Itaalias stažeerimas. Tal olid ka probleemid, lauljatel on kõigil probleemid, mõni oskab neid lihtsalt paremini peita, teeb näo, et tal ei ole probleemi. Aga tegelikult on probleemid kõigil, probleemivaba lauljat mina ei tunne.

Isegi Pavarotti vilistati kunagi La Scalas välja! Pavarotti – maailmakuulus tenor! Ei ole patt eksida, aga sa pead seda tunnistama. Mis ma kõigile oma õpilastele ütlen: laulmine on nagu horisont. Me kogu aeg mõtleme, et ohoh, see polegi nii kaugel! Oot, ma saan ta kätte. Lähed ligemale, ta pagan läheb sust kaugemale. Ja laulmistehnikaga on täpselt samamoodi, sa arvad, et nüüd ma juba oskan, nüüd ma võin minna, aga jälle tulevad uued asjad, uued võimalused. Kui sa otsid, siis tulevad alati uued võimalused, uued tehnilised nipid. Ja need ei ole tegelikult nipid, need peavad jääma püsielementideks, aga nad näitavad ennast, nagu mõnikord tundub, täiesti juhuslikult, ning kui sa neid märkad, siis sa võid need süsteemi kasuteguriks viia.

► **Te olete Euroopa teatrit näinud ka väga-väga lähedalt. Mis**

seal toimub?

Seal on palju ka niisuguseid mögasid tehtud, ausalt, no möga, sa lihtsalt vaatad ja häbened, sa lähesid tooli alla.

► Ometi on saalid rahvast täis, publik lõpus seisab ja aplodeerib.

Ma arvan, et see on primitiivsus või tahetakse šokeerida või inimeste tähelepanu laulmise kultuurilt kõrvale viia.

► Kes teie parim lavastaja on olnud?

Ma nimetaksin [Boriss] Pokrovskit, kes tegi meil “Hovanštšinat” (Modest Mussorgski viie vaatusega ooper, lõpetas Nikolai Rimski-Korsakov, T.K.).

► Teiega ei ole lavastajal vist mugav?

Minuga ei ole mugav jah, sest kui ma pean hakkama lollusi tegema, siis ma ütlen, et seda mina kaasa ei tee. Mäletan, et mul oli Eboli rolliga “Don Carloses” niisugune asi, et temast taheti teha mingi fuuria, aga mina ütlesin, et ta ei ole fuuria, kui ta palub Elizabethi käest andestust, ta tunneb ennast süüdi, fuuria ei läheks iialgi vabandama. Ta on ainult naine, kes on oma armastuses teinud vigu, aga jäänud seejuures väga kihvtiks naiseks.

Aarne Mikuga olen ma ju väga palju lavastusi teinud. Sa pead oma rollile ise selle liha peale kasvatama, ega lavastaja ei saa seda teha, tema annab sulle kondistiku. Luu annab. Aga sa pead ise mõtlema. Tol ajal, kui meie kõik koos teatris olime, Krumm ja [Tiit] Kuusik ja [Urve] Tauts ja Maarja Haamer, istusime puhvetis ja arutasime, kuidas teha paremini, kuidas seda või teist misanstseeni paremini teha.

Ma ei kujuta ette, kas tänapäeval lauljad käivad üksteisega seda niimoodi arutamas? Kahtlen. Tollal oli kollegiaalsus ja kõik tahtsid, et tuleks hea tulemus, et suhted hakkaksid laval mängima.

► Kas tänasel päeval on Estonias mõni Kaal, mõni Voites, mõni Tammel?

(Peab siinkohal pika ja kandva pausi.) Raske öelda. Lauljaid, kes noodid ära laulavad, neid seal on. Aga kõige kurvem on minu jaoks see, et ma ei kuule seisundit. Ma ei kuule, mis seisundis inimene on, ma ei taju emotsiooni.

► **Kui Eesti NSV sai otsa ja tuli Eesti Vabariik, kas see tähendas muutust ka teatrimaailmas?**

Jaa. Eks ma olin juba kaua aastaid laulnud. Lõppude lõpuks olin ma viimane, kes rahvakunstniku tiitli sai (1981). Ega mina seda ei palunud. Ma pole mitte midagi palunud. Mina tahaksin olla enam-vähem korralik õpetaja.

► **Kas te oma õpilasi olete kokku lugenud, palju on tänase päeva seisuga?**

Ei ole, kuna Saksamaa tekitas mul väga suure pausi, 17 aastat on pikk aeg.

► **See oli aastal 2000, kui te Saksamaale läksite. Uus sajand, uus elu?**

See oli väga ilus elu. Aga see andis mulle ka tõuke selleks, et ma sain seal tööd teha, mitte solistidega, mitte proffidega, aga seal arendatakse väga palju seda Volksschule't – rahvakooli, kuhu võib igaüks ennast kirja panna.

Maanus Masing / Saarte Hääl

Maksavad midagi kuus ja siis saavad ühe õpetaja, sinna tulevad väiksest tüdrukust peale kuni pensionärideni välja. Mul oli seal õudselt lõbus.

► **Elu Saksamaal võrreldes eluga Eestis?**

Kui mul ei oleks olnud niisugune mees, kes pani mind esimest korda end tundma tõesti naisena, seni olin kogu aeg olnud mees ja naine pooleks. Seal mul lubati olla ainult naine. Mind teenindati, mind austati, mind armastati, minu eest hoolitseti, mind märgati. Ma olen õudselt tänulik selle perioodi eest! Õudselt tänulik! See oli väga ilus periood, kus ma tõesti nautisin elu, mul polnud seni kunagi olnud aega seda tegelikult nautida, seal ma nautisin seda perioodi, kuni ta lahkus 2011... Siis ma ei suutnud veel tagasi tulla, ma ikka leinasin teda seal viis aastat.

Ja siis mõtlesin, et oi, nüüd on aeg tagasi minna.

►Tunnete Saksamaast puudust?

Ma käisin seal enne koroonat, kaks korda aastas, käisin veel nostalgiat otsimas... Ja nüüd ma käisin peale koroonat jälle seal oma elukohas ja ringlesin Münchenis, kus elab minu abikaasa tütar esimesest abielust. Ja... Ma olin väheke pettunud. Ma vist enam ei taha minna.

►Pettunud Saksamaas või selles, et ei tunne enam seda, mis te tundsite siis – pole enam seda inimest?

Ka seda, ka seda. Kui sul ei ole seal enam seost, ei ole enam niisugust tuge kõrval. Elada võib Eestis täpselt samamoodi. Siin on vähemalt tuttavad ja sõbrad ja minu Saaremaa, kuhu ma pidevalt potsatan. Nüüd ma sain jälle oma kodukontori tööle, õpetan kodus. Mul ei ole palju õpilasi, ainult mõned valitud. Aga nendega on huvitav.

►Nüüd räägime natukene minu heast kolleegist Martin Tammelist, kes on juhtumisi teie poeg. Lapse kasvatamisega on teil läinud hästi, kena on näha intelligentset, toredat inimest.

Ta on õudselt hea südamega. Ja ta on intelligentne. Need on kaks asja, mis mulle väga tähtsad on, mul mees oli ka nagu entsüklopeedia, küsi, mida tahes, kõigele võib vastata.

►Kui laps on suuresti kasvanud Estonia teatris, siis tahes-tahmata jääb midagi külge.

“Luisa Milleri” lavastuses olid meil sellised traatidega suured laiad seelikud ja ta oli siis väike poiss ja ronis mulle pidevalt proovi ajal seeliku alla, inspitsient oli õudselt vihane. Martin on Moskva Suure Teatri laval seisnud pioneerina, kui seal “Vabaduse laulikut” esitati.

►Ta ise ütleb, et ta ei ole kunagi laulnud, talle ei meeldi see, ta ei taha seda teha.

Vaat selle peale ei oska mina midagi öelda, aga tajusin küll, kui Martin laps oli, et tal ei olnud üldse seda tahet laulda. Viisi ta peab.

Kohati laulab õigesti, aga ta võib ennast väga lihtsalt moduleerida teise helistikku, sujuvalt, ilma seda märkamata. Ja mina pean selle põhjuseks seda, et ilmselt olen mina geneetiliselt nii rikas, et olen oma geenid, kõik need muusikalised geenid ära kasutanud. Ma loodan, et ehk üle põlvede tuleb kuskilt uuesti tagasi see niisugune looduse kink, nagu minul on olnud.

►Palju te praegu Saaremaal käite, olete?

Talvel ma ei käi üldse. Sest et seal on vaja ainult kütta-kütta-kütta-kütta-kütta. Suvel olen praktiliselt terve suve, jaanipäevast kuni septembrini.

►Et siis ilma selle Saaremaa koduta oleks...

... ikka väga nukker! Ja huvitav, et mul on nüüd see ring täis saanud. Kui lapsena tundsin, et tahan pesast välja, siis nüüd kutsub pesa tagasi. See kõik on ikka väga-väga müstiline. Kõik need ema jutud...

Kas te arvate, et ma lapsena viitsisin minna umbrohtu kitkuma? Kõik need tööd – vikatiga niitmised, heinakoristamised, see oli kõik meie kahe töö ju, teised olid läinud kodust. Mu ema oli ikka väga vägev naine.

Kui ausalt ta suhtus oma töösse, kõigesse, mis tehti, see oli sellise suure armastuse ja hoolega tehtud! Praegu ma püüan Martinile sedasama sisse süstida, neid teadmisi.

►Selles 1993. aastal tehtud telesaates te ütlesite, et kõige tähtsamad asjad elus on ausus, see, et sul on head sõbrad ja et on see töö, mida sa tahad teha. Kas see loetelu klapib ka täna, 30 aastat hiljem?

See klapib absoluutselt, aga mis ma veel lisaksin, on uudishimu. Uudishimu ja tahe. Uurida asju, mis sulle meeldivad, ja sa ei kujuta ette, kui sügavale võib minna selles teadmiste kogumises, kui see on asi, millest sa huvitud, mille kallal sa tööd teed.

On olemas inimesi, kellele aastad ei mõju, või vähemalt ei paista need kuidagi välja. Selle ehe kinnitus on Leili Tammel, kellel just täna on see päris õige hällipäev! Kummeldused! Õnnitlused!

Kuulake 29. aprillil eetris olnud intervjuud tervikuna raadio Kadi kodulehelt.